

AEU3027

R

KAJIAN DIAKRONIK PENTERJEMAHAN ISTILAH BIOLOGI :
SATU ANALISIS MORFOLOGI DAN SEMANTIK

HASNAH MOHAMAD

Perpustakaan Universiti Malaya

A510823120

FAKULTI BAHASA DAN LINGUISTIK
UNIVERSITI MALAYA
2001

Kajian Diakronik Penterjemahan Istilah Biologi : Satu Analisis
Morfologi Dan Semantik

oleh

Hasnah Mohamad

Dikemukakan Kepada Universiti Malaya Untuk Memenuhi Syarat-syarat
Ijazah Sarjana Pengajian Bahasa Moden, Fakulti Bahasa Dan Linguistik,
Universiti Malaya, Kuala Lumpur
November 2001

Untuk suami yang amat disayangi,
Razali Ab. Malik
serta anak-anak,
Nurul Razanah, Nurul Liyana dan Khairul Nazli

Untuk ayahanda dan bonda yang amat dikasihi

PENGHARGAAN

Syukur ke hadrat Allah S.W.T. kerana dengan limpah dan kurnia-Nya maka saya dapat menyiapkan tesis ini yang berjudul “Kajian Diakronik Penterjemahan Istilah Biologi : Satu Analisis Morfologi dan Semantik “.

Saya ingin mengucapkan setinggi-tinggi terima kasih kepada pihak Dewan Bahasa dan Pustaka yang telah memberikan kepada saya cuti belajar bergaji penuh serta biasiswa latihan selama dua tahun pengajian di Fakulti Bahasa dan Linguistik, Universiti Malaya.

Saya juga ingin merakamkan ucapan ribuan terima kasih kepada penyelia saya Dr. Asha Doshi yang telah memberikan bimbingan dan tunjuk ajar, serta kritikan dan cadangan dalam penyediaan tesis ini. Bimbingan dan sokongan yang beliau berikan begitu banyak membantu saya menyiapkan tesis ini.

Penghargaan ini juga saya tujukan buat teman-teman di Dewan Bahasa dan Pustaka yang banyak membantu saya dalam mengumpul dan memperoleh bahan rujukan untuk penyediaan tesis ini.

Akhir sekali, terima kasih yang tidak terhingga saya tujukan khas buat suami yang tercinta serta anak-anak yang sentiasa memberikan sokongan dan dorongan untuk saya menyiapkan tesis ini dalam jangka waktu yang ditetapkan. Juga terima kasih diucapkan buat ayahanda dan bonda yang sentiasa mendoakan kejayaan saya.

Semoga Allah membalas budi baik kalian dengan dengan sebaik-baik pembalasan. Amin.

Hasnah Mohamad

November 2001.

ABSTRAK

Kajian ini berupa kajian diakronik istilah sains, iaitu kajian tentang perubahan istilah biologi selepas tempoh 20 tahun. Perubahan yang dikaji ialah perubahan dari segi morfologi dan semantik, serta perkaitan antara kedua-dua perubahan tersebut. Penyelidikan ini juga dibuat untuk mengenal pasti sama ada terdapat pola tertentu perubahan bahasa serta adakah terdapat perbezaan kepelbagaian bentuk bahasa yang digunakan dalam dua tempoh masa yang berlainan.

Penulis menggunakan kaedah analisis teks dan membataskan kajian terhadap bahan bertulis sahaja kerana bahan ini merupakan hasil dokumentasi terancang dan mudah didapati. Data diperoleh daripada buku *Istilah Kajihayat, Perhutanan dan Pertanian* (1968) dan buku *Istilah Biologi* (1988). Sampel untuk dianalisis dipilih secara rawak daripada sekumpulan data tersebut. Analisis perubahan morfologi dibuat terhadap setiap sampel yang mengalami perubahan morfologi. Analisis komponen makna dibuat terhadap sebahagian sampel untuk menentukan sama ada berlaku perubahan makna dan perkaitan antara perubahan morfologi dan semantik.

Hasil kajian ini membuktikan bahawa lebih 80% istilah telah mengalami perubahan bentuk selepas tempoh 20 tahun. Perubahan bentuk tersebut dapat dibahagikan kepada empat kategori. Hasil kajian juga mendapati bahawa istilah tahun 60-an lebih banyak menggunakan kosa kata bahasa Melayu, manakala istilah tahun 80-an lebih banyak menggunakan kata yang berasal daripada kosa kata asing, khususnya bahasa Inggeris. Perkaitan antara perubahan bentuk dan perubahan semantik pula menunjukkan bahawa perubahan bentuk tidak semestinya menyebabkan berlakunya perubahan makna. Ia bergantung pada jenis perubahan bentuk yang berlaku. Analisis komponen makna menunjukkan berlakunya perubahan makna, sama ada peluasan atau penyempitan makna. Penulis juga memberikan aspek-aspek lain yang dapat dikaji berkaitan bidang ini oleh pengkaji akan datang.

ABSTRACT

This is a diachronic study of scientific terminology, which discusses changes in biological terminology after 20 years. Changes are viewed from the morphological and semantic aspects and the relationship between them. The research also determines the existence of specific patterns of linguistic change and whether they have differences in the variety of language form used in the two different time periods.

A text analysis approach is used and the study is limited to written material as it is well documented and easier to obtain. Data was collected from, *Istilah Kajihayat, Perhutanan dan Pertanian* (1968) and *Istilah Biologi* (1988). The samples analysed were selected at random from the above sources. An analysis of the morphological changes was carried out for each sample undergoing morphological change. Componential analysis of meaning was carried out on a selected sample to determine whether there are changes in meanings. The relationship between morphological and semantic changes were also determined.

The results show that more than 80% of the terms have changed in form after 20 years. The changes are divided into four categories. The terminology used in the 1960's are mostly formed from bahasa Melayu vocabulary. Whereas terminology of the 1980's are mostly formed from foreign vocabulary, particularly English. The relationship between morphological and semantic changes is that morphological change does not necessarily change the meaning of words. It depends on the type of morphological change that has occurred. Componential analysis of meaning shows that the change of meaning is either due to the extension or narrowing of meaning. The writer has also listed down other related aspects in the field that can be studied in the future.

KANDUNGAN

	Muka Surat
Dedikasi	ii
Penghargaan	iii
Abstrak	iv
Kandungan	vi
Senarai Jadual	xi
Senarai Singkatan	xii
Bab I Pengenalan	1
1.0 Latar Belakang	1
1.1 Perkembangan Bahasa Melayu Sebagai Bahasa Kebangsaan	1
1.2 Dasar Perancangan Bahasa Negara	2
1.3 Dewan Bahasa dan Pustaka Sebagai Badan Rasmi Perancangan Bahasa	3
1.4 Peranan Istilah Dalam Pembinaan Bahasa	4
1.4.1 Definisi Istilah	4
1.4.2 Kaedah Pembentukan Istilah Secara Intuisi	5
1.4.3 Kaedah Pembentukan Istilah Melalui Peminjaman Kata	5
1.4.4 Teori Umum Peristilahan	6
1.4.5 Tatacara Pembentukan Istilah Dewan Bahasa dan Pustaka	7
1.4.6 Sejarah Perkembangan Pembentukan dan Penyebaran Istilah	8
1.4.7 Masalah Dalam Pembentukan Istilah	9
1.5 Pernyataan Masalah dan Objektif Kajian	11
1.5.1 Objektif Khusus Kajian	11

1.6	Soalan Penyelidikan	12
1.7	Skop Kajian	12
1.8	Kepentingan Kajian	14
1.9	Definisi Istilah	15
Bab II Tinjauan Kajian Berkaitan		18
2.0	Pengenalan	18
2.1	Bahasa dan Perubahan	18
2.2	Perkembangan Peristilahan Biologi	21
2.3	Morfem dan Proses Peristilahan	23
2.3.1	Morfologi	23
2.3.1.1	Imbuhan	25
2.3.1.2	Awalan	25
2.3.1.3	Akhiran	25
2.3.1.4	Sisipan	25
2.3.1.5	Apitan	25
2.3.1.6	Morfem Kosong	25
2.3.1.7	Bentuk Fleksi	26
2.4	Unsur dan Proses Tatabahasa Dalam Peristilahan	26
2.4.1	Penggunaan Kata Akar	26
2.4.2	Proses Pengimbuhan	26
2.4.3	Proses Penggandaan	27
2.4.4	Proses Penggabungan	27
2.4.5	Peleburan Fonem	28
2.4.6	Proleksem	28
2.4.7	Pemendekan	29
2.5	Kaedah Pengejaan Istilah Pinjaman	29

2.5.1	Ejaan Grafemik	30
2.5.2	Ejaan Etimologi	30
2.5.3	Ejaan Transliterasi	30
2.5.4	Ejaan Transkripsi	30
2.6	Penyesuaian Ejaan	30
2.7	Penyesuaian Ejaan Imbuhan Asing	34
2.7.1	Awalan Asing	34
2.7.2	Akhiran Asing	35
2.7.3	Gugus Konsonan	35
2.8	Semantik Istilah	36
2.8.1	Teori Semantik	38
2.8.1.1	Teori Analisis Komponen Makna	39
2.8.1.2	Teori Referens	41
2.8.1.3	Teori Konseptual	41
2.8.2	Istilah dan Penyempitan Makna	42
2.8.3	Istilah dan Peluasan Makna	42
2.9	Perubahan Makna	43
2.9.1	Faktor Pengubah Makna	44
2.9.2	Jenis Perubahan Makna	45
2.10	Perubahan Bahasa Dalam Bahasa Melayu	46
2.11	Kesimpulan	47
Bab III Metodologi		49
3.0	Bahan Kajian	49
3.1	Klasifikasi Perubahan Istilah Untuk Kajian	52
3.1.1	Bentuk Morfologi Istilah	52

3.1.2	Semantik	52
3.2	Reka Bentuk Kajian dan Pendekatan Untuk Mengenal Pasti Perubahan Bahasa	55
Bab IV Analisis Perubahan Morfologi Istilah		57
4.0	Pengenalan	57
4.1	Analisis Pengekalan Bentuk Istilah Selepas Tempoh 20 Tahun	57
4.1.1	Kesimpulan	59
4.2	Analisis Perubahan Bentuk Istilah Selepas Tempoh 20 Tahun	60
4.2.1	Perubahan Yang Melibatkan Faktor Sejarah	61
4.2.2	Perubahan Yang Melibatkan Lambang Kata Yang Berbeza	66
4.2.3	Perubahan Yang Melibatkan Kategori Kata	72
4.2.4	Perubahan Yang Melibatkan Gabungan Faktor-faktor Di Atas Atau Faktor-faktor Lain	76
4.3	Ringkasan Dapatan	82
Bab V Analisis Perubahan Semantik Istilah		83
5.0	Pengenalan	83
5.1	Analisis Perubahan Semantik Istilah	84
5.2	Kesimpulan	120
Bab VI Kesimpulan		123
6.0	Pengenalan	123
6.1	Kesimpulan	124
6.1.1	Jenis-jenis Perubahan Bentuk Istilah	124
6.1.1.1	Perubahan Yang Melibatkan Faktor Sejarah	125
6.1.1.2	Perubahan Yang Melibatkan Lambang Linguistik Yang Berlainan	125

6.1.1.3	Perubahan Yang Melibatkan Kategori Kata	126
6.1.1.4	Perubahan Yang Melibatkan Gabungan Faktor Di Atas Atau Faktor-faktor Lain	127
6.1.2	Istilah Yang Mengekalkan Bentuknya	129
6.1.3	Perubahan Semantik Istilah	130
6.1.4	Pola Kepelbagaian Istilah Tahun 60-an Berbanding 80-an	131
6.1.5	Perhubungan Antara Perubahan Morfologi dengan Perubahan Semantik Istilah	133
6.2	Cadangan	134
6.3	Penutup	136
	BIBLIOGRAFI	139
	LAMPIRAN 1	1 - 37
	Senarai Istilah Sasaran Kajihayat (1968) Berbanding Biologi (1988)	
	LAMPIRAN 2	1 - 29
	Jadual Analisis Perubahan Morfologi	

SENARAI JADUAL

JADUAL 3.0	Jadual Perubahan Istilah Sasaran Tahun 1968 Berbanding Tahun 1988	44
JADUAL 4.0	Istilah Daripada Kosa Kata Bahasa Melayu Yang Mengekalkan Bentuknya	51
JADUAL 4.1	Istilah Daripada Kosa Kata Bahasa Asing Yang Mengekalkan Bentuknya	52
JADUAL 4.2	Bilangan Serta Peratus Istilah Yang Mengalami Perubahan Morfologi Akibat Faktor Tertentu	62

SENARAI SINGKATAN

DBP	-	Dewan Bahasa dan Pustaka
dll	-	dan lain-lain
dsb	-	dan sebagainya
JKI	-	Jawatankuasa Istilah
JKTBM	-	Jawatankuasa Tetap Bahasa Melayu
PUIBM	-	Pedoman Umum Pembentukan Istilah Bahasa Melayu
PUI	-	Pedoman Umum Pembentukan Istilah
TUP	-	Teori Umum Peristilahan